

Dopis č. 17 (57)

Praha, 27. prosince 1979

Vážený a milý příteli,

píši Ti dnes poslední dopis v tomto roce. A přede mnou jsou dvě témata, která vystupují do popředí svou naléhavostí: především tu je osud „pražské desítky“, totiž potvrzení rozsudku Městského soudu v Praze při odvolacím řízení před Nejvyšším soudem, jež proběhlo právě před týdnem, 20. prosince, a propuštění zbývajících čtyř obviněných z vazby o dva dny později. A zároveň je nutno zvážit postavení Charty 77 na konci třetího roku jejího působení. Obě tato témata však spojuje hluboká věcná i ideová souvislost.

Ve svém prvním letošním dopise jsem Ti napsal, že „tento rok by mohl přinést první známky obratu situace k lepšímu“. Potvrdily události tohoto roku mé očekávání? Kdyby někdo uspořádal mezi signatáři Charty anketu, ukázalo by se nejspíš, že její výsledky by zdaleka neprokázaly jednotu v hodnocení naší situace. Nechtěl bych zneužívat paradoxní, ale hluboce pravdivé myšlenky, že nejhlubší naděje se rodí a nová perspektiva se vyjevuje právě v okamžiku „obratu k nejhorsímu“, neboť se obávám, že „obratem k nejhorsímu“ jsme ještě neprošli. Přesto jsem přesvědčen, že tento rok dosáhla Charta 77 zatím svého nejlepšího postavení (byť zdaleka nikoliv svou zásluhou), a – co je nejdůležitější – že tato podstatně silnější pozice Charty 77 indikuje ani ne tak vnitřní sílu našeho občanského společenství, jako spíše proměnu obecné společenské situace, a to proměnu k lepšímu. Mluvím-li přitom o proměně „k lepšímu“, nemíním tím prostě, že dochází k nějakému vylepšování společenského života, jež by bylo možno objektivně vykázat. Vykazovat je možno naopak spíše nejružnější zhoršení (o mnohém z toho jsem Ti ostatně už psal). Proto bude nutno k některým aspektům nově se rýsujícího dění přihlédnout blíže.

Když na sklonku roku 1971 rozjela Bezpečnost obrovskou akci, v níž bylo zadrženo mnoho desítek občanů, uvalena vazba na několik desítek a v níž nakonec bylo odsouzeno v sérii procesů mnoho z nich, někteří pak i na víc než šest let vězení, šlo o zastrášovací akci, pro niž stíhané delikty byly fakticky pouhou záminkou (šlo tehdy o informační leták, který těsně před volbami chtěl připomenout občanům, že účast na volbách není podle našich zákonů povinností a že neúčast nemůže být trestně stíhána). V rozsudcích (a ostatně již v obžalobách) se sice argumentovalo vysokou společenskou nebezpečností stíhané aktivity, ale ve skutečnosti byla tato nebezpečnost minimální. Jediným nebezpečím tehdy bylo, že po této vcelku bezzubé akci by mohly přijít akce další, méně bezzubé, kdyby se aktivisté nesetkali s ráznou a ostatní občany právě odstrašující reakcí státních orgánů. Společenská situace byla tehdy ještě do té míry poznamenána šokem ze srpna 1968 a následující frustrací všech národních nadějí, že výsledkem skutečně bylo mocensky zamýšlené zmrazení každé spontánní

občanské iniciativy, a to dokonce na několik let. V těchto letech dosáhla deprese politického a vůbec společenského života v naší zemi svého vrcholu. Je vysoce pravděpodobné, že úspěšnost demonstrovaného zastrášení by byla podstatně delší, kdyby nedošlo ke změně politické konstelace ve světě i v samotném sovětském táboře.

Vznik Charty 77 (a její první prohlášení) na počátku ledna 1977 naproti tomu vůbec nebyl vítanou záminkou k novým represím, nýbrž způsobil otřes až šok ve vedoucích politických kruzích a v aparátu, což znamenalo také první reakce krajní nervozitou až hysterií. Zatímco v roce 1971 měla Bezpečnost takřka od prvních kroků situaci zcela v rukou a zdařilo se jí proto „preventivně“ zakročit a zabránit „nejhoršímu“, nyní Bezpečnost selhala a její první akce jen podtrhla a celému světu zdůraznila význam oné události. Obrovská kampaň sdělovacích prostředků udělala pak Chartě takovou reklamu, jakou by si nikdy nebyla schopna zaplatit. To ovšem hned zpočátku naznačovalo změnu situace: v roce 1971 a 1972 působila represe v zamýšleném směru, kdežto v roce 1977 působila převážně ve směru opačném, než jaký byl zamýšlen. Jistě by bylo omylem hledat příčinu této nepopiratelné skutečnosti v neschopnosti státního aparátu a sdělovacích prostředků; o těch nemůžeme být na pochybách, ale rozhodující příčina byla jinde, totiž v ideovém zakotvení a ideové pozici nového občanského společenství. Díky jim bylo velmi nesnadné, ba takřka nemožné Chartu vyřídit nějakou misinterpretací, desinformací a difamací. O všechno se tenkrát moc pokusila, ale s ubohými výsledky. Mimořádně důležitou okolností byl poměrně veliký počet prvních signatářů; ačkoliv Charta zdaleka neměla ve své akci prvenství v sovětském bloku (to prvenství nepochybně náleží našim sovětským přátelům), byla svým způsobem jedinečným fenoménem právě svou značnou společenskou základnou, tj. jak počtem, tak reprezentativností těch, kdo ji otevřeně vzali za svou a kdo se za ni zaručili svým podpisem. A konečně perspektivně se Chartě dostalo zcela zvláštního významu a poslání, totiž aby se do budoucnosti stala základnou pro spolupráci (a zároveň i mezi budoucích střetů) rozmanitých politických, kulturních i duchovních proudů, jež se přihlásily k odpovědnosti za příští společenský vývoj.

Státní orgány pochopitelně nepřišly na lepší myšlenku, než odpovědět represemi. Zpočátku šlo o represe nějak kamuflované (odnímání řidičských nebo technických průkazů, odpojování nebo rušení telefonních stanic, drobné až střední násilí, v pochybnějších případech anonymní, soudní vystěhovávání z bytů, několikadenní zadržování v CPZ-kách, vyhazování ze zaměstnání nebo překládání na horší práci atd. atd.; později k tomu přibýly případy trestního stíhání a soudních postihů za vykonstruované nebo vyprovokované delikty jako je napadení veřejného činitele apod.); ale když se ukázalo, že výsledky nejsou uspokojivé, pokusila se moc o přímý a nezastřený útok, od něhož si slibovala likvidaci Charty 77.

Je charakteristické, že tento přímý a otevřeně politický útok nebyl veden na samotnou Chartu 77, nýbrž na VONS; a ještě nikoliv na celý VONS, nýbrž původně asi na 17-18 členů, z nichž řada byla po několika dnech propuštěna, zatímco 10 bylo vybráno, aby se stali odstrašujícím příkladem. Tato již počáteční nalomenost celé akce byla sama o sobě důsledkem kompromisu, který bylo nutno připustit a na který státní moc musela přistoupit jednak pro značný tlak veřejného světového mínění i pro zahraniční politický tlak zemí, které v Helsinkách podepsaly známý dokument, jednak pro narůstající různost až různice v rámci samotného politického vedení jak u nás, tak v bloku. Rozsudky měly být příkladné, to znamená tvrdé; ale na poslední chvíli byly sníženy takřka na polovinu (proti návrhu prokurátora); nebylo však souzeno všech deset obviněných, nýbrž jenom šest, zatímco zbývající čtyři čekali ve vazbě na již druhé „došetření“. Monstrproces s deseti chartisty se dokonce našim státním orgánům nezdál možný. A když se naše zahraniční zastupitelství i naše čelné státní orgány setkaly s reakcí ostatního světa na nesmyslný a protizákonný proces, došlo k novým sporům o to, jak dál.

Musím přiznat, že se nestalo to, co jsem očekával. Měl jsem za nejpravděpodobnější, že Nejvyšší soud rozsudek nižší instance nepatrně zmírní (např. že jednomu nebo dvěma obžalovaným sníží trest třeba o čtvrt nebo o půl roku). Ve skutečnosti došlo k naprostému potvrzení původních výměrů. Nalomenost se projevila jinde: dva dni po odvolacím řízení, které mělo dokumentovat neústupnost a neovlivnitelnost soudního procesu tlakem veřejného mínění (tentokrát i domácího, neboť podání Nejvyššímu soudu podepsalo víc než 700 našich občanů, z nichž značný počet nebyli signatáři Charty 77), byli propuštěni z vazby 4 zbývající členové vybrané „pražské desítky“ (k níž je ovšem třeba stále počítat také brněnského člena VONSu, Alberta Černého, který byl rovněž odsouzen v první instanci ve zvláštním procesu). Jejich stíhání ovšem nebylo zastaveno a naopak byli důrazně upozorněni na možnost, že by mohly znovu nastat vazební důvody. Přesto jde nepochybně o pokus ulomit nejostřejší hrot rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se stalo novou provokací světového veřejného mínění.

Proti prvnímu roku života Charty 77 došlo tedy k dalšímu posunu: akce státních orgánů letos proslavila Chartu 77 a upevnila její pověst už nejenom v domácích poměrech, ale v celém světě a tak vlastně ještě zdokonalila a prohloubila reklamu z roku 1977; a tím znovu a ještě účinněji působila proti směru svých původních úmyslů a záměrů. Důležitou novinkou je však nedotaženost a nalomenost celé akce: ze všech původních členů VONSu je obviněna zhruba polovina, a z deseti obviněných je souzeno jen šest (i když záležitost není pro zbývající čtyři ještě ukončena). Čtyři stíhaní členové jsou po 7 měsících vazby propuštěni na volnou nohu, a to dva dni po odvolacím řízení s prvními šesti. A podíváme-li se na

znění obžaloby, průběh obou řízení a zdůvodnění rozsudků, pak najdeme jen jedno přiměřené slovo: debakl. A to debakl světových rozměrů. – A jaký můžeme konstatovat praktický výsledek na domácí půdě? Za jedenáct stíhaných členů VONSu se přihlásilo k práci ve Výboru a veřejně se prohlásilo nových 13 členů; za dva zatčené a později odsouzené mluvčí Charty 77 nastoupili dočasně znovu do funkce již dříve odstoupivší mluvčí a v nejbližších dnech je vystřídají zcela noví dva mluvčí. A práce jde dál.

Bylo by ovšem chybou, kdybychom na straně státních a politických orgánů viděli jen ztráty a na straně Charty 77 pouze zisky. Bedlivě musíme sledovat a obezřetně hodnotit rozdíly a rozpory mezi politickou orientací a politickými koncepcemi jednotlivých skupin mocenského vedení. Musíme si uvědomit, že nalomenost poslední velké akce státních orgánů je také úspěchem rozumných nebo alespoň rozumnějších složek establishmentu. Měli jsme možnost se setkat dokonce s rozumnými a slušnými pracovníky Státní bezpečnosti. Bez těchto lidí by nesmyslné a bláznivě tvrdé oficiální reakce přetrvávaly a dokonce z nervozity narůstaly i v mezinárodních a domácích podmínkách, které už hlasitě volají po promyšlených a státnických opatřeních. Čím dál víc z těch, kdož se podílejí na moci i ve vysokých funkcích, bude nuceno nahlédnout, že pokusy o likvidaci Charty 77 jsou bezperspektivní, protože v principiálním rozporu s potřebami společnosti a s vnitřním vývojem nejenom u nás, ale také v Sovětském svazu, v celém bloku a vůbec v Evropě i ve světě. A musíme rozumně počítat s tím, že alespoň někteří z těch rozumných nebo alespoň rozumnějších se mohou dočasně nebo i na delší dobu stát našimi partnery (nebo alespoň partnery některých z nás). – Ale to je právě bod, který nás logicky vede k některým nepříznivým jevům uvnitř našeho občanského neformálního společenství.

V některých kruzích našeho společenství se projevuje nápadná nechuť k tomu, obětovat energii a čas na práci pro Chartu. Politováníhodná je zejména nechuť převzít funkci mluvčího. Chápu, že se nikdo nežene rád do nepříjemností, které nejsou vyváženy ničím jiným než vědomím splnění občanské povinnosti (a jsem si vědom, že nad touto poněkud patetickou formulací se mnoho lidí ušklíbne). Ale Charta 77 je tak vynikající, tak mimořádný fenomén v našich poválečných dějinách, že svědčí o politické krátkozrakosti a možná i o problematických kalkulacích, jestliže prominentní a renomovaní signatáři, o jejichž aspiracích do budoucnosti nikdo nemůže zůstat na pochybách, odmítají na sebe vzít (jistě nemalé) riziko, spojené s funkcí mluvčího Charty 77. Dosavadní bilance není, pravda, povzbudivá: jeden mluvčí, profesor Jan Patočka, zemřel při výkonu své funkce po několikadenních dlouhých výsleších, druhý mluvčí, Václav Havel, strávil už podvakerát celkem několik měsíců ve vězení, byl již dvakerát odsouzen a nyní ho čeká několikaleté vězení (i když nikdo z nás nečeká, že bude muset celý trest skutečně absolvovat – ovšem to se nikdy předem

neví), další dva mluvčí, Václav Benda a Jiří Dienstbier, byli spolu s Havlem nyní také odsouzeni na řadu let do vězení, a ještě předtím byl odsouzen Jaroslav Šabata, který stráví ve vězení ještě téměř celý příští rok. To znamená drastické postižení pěti z dosavadních celkem devíti mluvčích, přičemž ostatní čtyři si také zažili své. Myslím však, že tu nejde na prvním místě o otázku statečnosti, nýbrž o politické hodnocení situace, a to právě považuji za mylné a trochu i podezřelé.

Také mezi mladšími a mladými signatáři lze pozorovat jistý útlum a depresi; řada z nich ztratila trpělivost a naději do té míry, že podlehla tlaku a chce se vystěhovat. To je však mnohem pochopitelnější, a to tím spíše, že nenašli dost opory ve starších a politicky prozíravějších. Pro mladé lidi je důležitý příklad - a přesvědčivý výklad. U nich nelze vidět primární nedostatky, nýbrž jen sekundární, svědčící o chybách jinde. Je charakteristické, že - jak už bylo z jiných úst konstatováno - skupina bývalých komunistů má (podobně jako oficiální KSČ) nedostatek dorostu. Významná skupina spisovatelů a dalších umělců se - dost pochopitelně - vyznačuje silným individualismem a nechutí k politické (byť nepoliticky politické) práci. Většina odborně fundovaných starších signatářů selhala při pokusech o ustavení instituce neformálního, na státu a jeho převodních pákách nezávislého školení a vzdělávání. Takových vzdělávacích kroužků či seminářů běží celá řada, ale jednak to je stále málo, zvláště však se nezdařilo zapojit renomované bývalé a už vůbec nikoliv aktivní vysokoškolské učitele (a tak zůstáváme daleko pozadu např. za polskými přáteli). Povzbuzující je situace v oboru nejrůznější samizdatové literatury; hlavním nedostatkem tu je nepřítomnost kritiky a v odborných disciplínách nedostatek rozhovoru a polemiky, především principiální (a dokonce i nechuť k nim). V Chartě je také značné procento dělníků, především (ale nikoliv výhradně) mladších. Obávám se, že se pro ně dělá tak málo jako nic. Ne funguje skupina, která by se zabývala otázkami odborů, neexistuje skupina, která by alespoň ve vymezeném záběru sledovala otázky pracovních podmínek a bezpečnosti práce apod. Jako platí, že skupina exkomunistů i skupina spisovatelů a umělců nemá dost silné a účinně fungující zázemí v mladých lidech, tak platí, že převážná většina mladých lidí v našich řadách nenachází dost pozornosti, péče a smyslu pro své specifické problémy.

Skutečné a fungující zázemí obecně a zejména mezi mladými lidmi mají v našem společenství snad pouze křesťané, a to ještě spíše katolíci než protestanté. To odpovídá sociologickému faktu, že v naší společnosti vedle silné skupiny komunistů a marxistů existuje po desetiletí jenom jedna silná skupina jiná, totiž křesťani (převážně pak katolíci). V posledních letech se však právě tady ukazuje výrazný posun, který se bude v budoucnosti asi ještě zdůrazňovat: skupina komunistů a marxistů se dostává do stále větší vnitřní krize a deprese, zatímco řady občansky uvědomělých křesťanů sílí.

Velkou vzpruhou a inspirací jsou především našim katolíkům jejich polští souvěrci; hodně znamenal a snad ještě znamená Polák na papežském stoli (i když jeho činnost vyvolává v poslední době u nejuvědomělejších katolíků pocity značného zklamání). K probuzení dalších skupin a okruhů katolických věřících přispělo zatčení a stíhání řady katolíků pro činnost, která je pro věřícího otázkou nejen lidského a občanského práva, ale otázkou svědomí (např. činnost ve VONSu nebo šíření duchovní literatury, která u nás nemůže v rozporu se zákony vůbec vycházet nebo jen s velikými omezeními). Státní orgány si jsou dobře vědomy oživení v řadách katolíků, ale pokoušejí se mu čelit nejhlupejší způsobem, který bude mít nutně zcela opačné výsledky. Každým dalším zásahem proti katolíkům budou právě státní orgány přibližovat naši situaci k situaci polské. A zároveň poskytnou nové doklady pro to, že u nás jsou jak závazky z Helsink, tak mezinárodní pakty o lidských a občanských právech flagrantně porušovány.

V příštím roce se v listopadu opět sejdou zástupci signatářských států z Helsink, aby společně prověřili, jak se v jednotlivých zemích plní závazky Závěrečného dokumentu. Situace bude tentokrát asi napjatější než v Bělehradě. Pokud jde o naši republiku, budou její delegáti v krajně nesnadné situaci, jestliže se naše vláda nepokusí alespoň některé stránky své činnosti korigovat a dosavadní neúnosnou situaci alespoň zčásti napravit. S jistotou lze očekávat, že na pořadu madridského jednání budou jak procesy s obhájci lidských práv, tak zbavování občanů občanství (křiklavý případ Pavla Kohouta a dalších); pozornosti neujde ani specifická forma československého „Berufsverbotu“, postihujícího desetitisíce občanů; nepochybně bude dost příčin a důvodů vést k projednávání diskriminace křesťanů a omezování jejich lidských i občanských práv; atd. atd. Paralelně s madridskou konferencí je plánována konference zástupců nevládních organizací a skupin pro sledování, jak jsou plněny závěry z Helsink, a pro obhajobu lidských a občanských práv; co nebude projednáno v Madridě, najde své fórum zde (zdaří-li se věc zorganizovat). Vedle toho se připravuje řada dalších mezinárodních akcí, při nichž budou otázky lidských práv v Československu jediným, hlavním nebo alespoň jedním z hlavních bodů programu. Světovou pozornost upoutal a všeobecný odpor vyvolal proces s prvními šesti členy tzv. pražské desítky, protože na rozdíl od jiných podobných procesů představoval jakýsi „čistý případ“, navíc celým svým průběhem naprosto příznačný a také – to je velmi důležité – podrobně referovaný. Došlo k tomu, že jiné a zvláště starší případy nezákonných procesů se dostaly na okraj hlavní pozornosti domácí i světové veřejnosti. Je to pochopitelné, ale zavazuje nás to k tomu, abychom při každé vhodné příležitosti znovu a znovu upozorňovali nejen na nejkřiklavější případy represe vůči prominentním kulturním i politickým činitelům, jako jsou např. Jiří Lederer, Jaroslav Šabata, Pavel Kohout a

četní další, ale abychom poskytli světové veřejnosti alespoň průřezově a exemplárně vhled do mašinerie politické represe, postihující málo známé nebo neznámé, starší i mladší občany naší země.

Už jsem napsal v jednom z předchozích dopisů, že v nejbližší době nás čekají hlavní úkoly takového druhu, že se jich nemůžeme ujmout ani zhostit v rámci Charty 77. Chartu musíme držet jako společnou morálně-politickou bázi každé příští činnosti: kdo podepsal ustavující dokument Charty 77, zavázal se tím, že v budoucnu nebude ve své činnosti ani ve svých cílech ukracovat ani zpochybňovat zásadu zákonnosti a rovnosti všech občanů před zákonem, ani žádné z nezadatelných lidských práv, ani žádnou z občanských svobod. Konkrétně to znamená, že komunisté, kteří podepsali Chartu 77, budou počítat se socialisty, s křesťany atd. jako s rovnoprávními partnery při budování a obnově naší společnosti, až k tomu přijde čas; a že socialisté, křesťani atd. budou ze své strany také počítat s komunisty jako rovnoprávními občany, i když budou mít sami podíl na moci (a já jsem přesvědčen, že k tomu dojde). Oboustranným předpokladem takového vzájemného respektu a spolupráce při vši názorové i taktické a strategické rozdílnosti bude uznání demokratických principů, to znamená skutečné demokratické plurality, v níž společenská vůle vzniká z rozhovoru a argumentované polemiky a v níž už nebude ani násilím, ani politickými a ideologickými podvody občanům vnučována, oktrojována. Po mém soudu teď na čas bude nezbytné, aby nejrůznější občanské aktivity, spočívající převážně v drobné práci v terénu, nabyly převahy nad aktivitami Charty 77. Rozhodující doba, v níž se důležitost Charty znovu ukáže, leží teprve v budoucnosti.

Naše aktivity, jak už jsem naznačil, trpí jednou slabostí, která je odleskem mnohem větších slabostí oficiálních: nemáme odvahu a nemáme chuť se na sebe navzájem podívat kriticky a střízlivě a věcně hodnotit své nedostatky. Cítil jsem to od počátku a pokoušel jsem se zavést dialog a polemiku do našeho vnitřního života. Měl jsem na to starší průpravu, mj. ze svého působení v časopise *Tvář*, který byl v dubnu 1968 předsedou Svazu spisovatelů, Eduardem Goldstückerem, při jednání o jeho znovuzaložení kritizován v tom smyslu, že v roce 1965, „posouzeno z hlediska celkového politického zápasu té doby, začal střílet na progresivní frontu z boku a komplikoval situaci“. Mnozí signatáři dodnes uvažují podobně, protože se v ničem nepoučili. Víím, jak nepříznivě byla posuzována má polemika s Janem Tesařem, s Ludvíkem Vaculíkem, s Petrem Pithartem nebo zase s Petrem Uhlem a podobně. Mnozí z našeho společenství jsou přesvědčeni, že si navzájem musíme leda poklepávat na ramena, ale že se nesmíme dostávat do vážných sporů, protože tím prý nahráváme oficiální moci. Nic nepovažuji za nešťastnější a mylnější než takové tendence k vytváření umělé unififikovanosti či zglajchšaltovanosti stanovisek (nebo i jenom pokusů o zachování nějakého takového dekóra). Mnozí z

nás dělají neobyčejně záslužnou a nanejvýš potřebnou práci; při primitivnosti podmínek, na něž jsou odkázáni, samozřejmě dochází k tomu, že výsledky jsou někdy lepší, někdy horší. Musíme si zvyknout na to, že nemá smysl se jen navzájem uznávat a chválit, ale že je třeba jasně a kriticky ukázat na nedostatky a slabiny. Petlice je vynikajícím a ojedinělým fenoménem samizdatové literatury v celém sovětském bloku; vycházejí tam však také věci velmi slabé a problematické – a je nenormální, že na to ještě nikdo otevřeně a adresně nepoukázal. Světlo světa uzřela tři čísla formálně i obsahově nadprůměrného samizdatového časopisu Spektrum; ale proč bychom měli mlčet o tom, že jich podle plánu mělo dodnes vyjít už dvanáct? Mladí začali se zebrou (či „Jonathanem“), ale také jim to moc brzo zamrzlo. O skrovných výsledcích projektu „Patočkovy akademie“ už byla řeč. Osudy „Dialogů“ jsou také výmluvné. – A tak bychom mohli pokračovat dál a dál. Potřebujeme časopis pro kritiku, potřebujeme celou kritickou knihovnu. Hodnoty se rodí v duchovních zápasech, ne v mělčinách rozbředlého vzájemného pochvalování. Naše šance jsou jedině v kvalitě, ve vysoké náročnosti na sebe i na druhé; každé lavírování, podvádění, předstírání a slabošské smířování s pahodnotami se nám jen vymstí. To, že někdo podepsal Chartu 77, z něho ještě nedělá lepšího spisovatele nebo hlubšího myslitele, právě tak jako to z něho nedělá kvalitnějšího pracovníka ani občana: to všechno se musí teprve prokázat ve výsledcích. Ve výsledcích, jimž věnujeme svou pozornost a svou přísnou, náročnou kritičnost. Chceme-li vzít tezi o „druhé kultuře“ vážně, pak se to musí projevit především ve vážnosti kritiky jejich výtvorů.

A ještě jednu věc bych chtěl poznamenat. Neumíme skutečně ocenit ani ta nejkvalitnější díla, ani ty nejlepší lidi; místo vážného kritického zhodnocení se nápadně často uchylujeme k frázím. Nedávno jsem měl příležitost si přečíst text „Účel světlých prostředků?“ od anonymního autora Petra Fidelity. Musel jsem mu dát za pravdu, i když připouštím, že jeho text přichází „z hlediska celkového politického zápasu“ současné chvíle velmi nevhod. Příliš lacino a příliš snadno poklesá naše posuzování do rovin jakýchsi „laudationes“, když na místě by byl věcný rozbor a dokazování. V dopise, který jsem Ti napsal o Patočkově po jeho smrti na počátku roku 1977, jsem řekl podle svého nejlepšího přesvědčení, že Patočka byl celou svou myslitelskou konstitucí interpret, nikoliv systematik. A mnozí z jeho žáků to nesli nelibě, ba chápali to jako útok na jeho památku. Ale proč chtějí vylepšovat Patočkovu památku a dělat z něho něco, čím nebyl? Jenom proto, že kvalifikaci „filosof-systematik“ chápou jako vyšší ocenění než „filosof-interpret“? Ostatně: je opravdu vyšší?

To, že mi podobné problémy připadají jako svrchovaně aktuální, je mi – když to podrobuji nezaujaté reflexi – dokladem toho, že situace v Chartě 77 i ve společnosti vůbec se posunula kupředu a – k lepšímu. Tam, kde bychom byli na dně, by nám (a ani mně) něco takového nepřišlo na mysl.

Stojíme-li před úkolem zkvalitňování naší činnosti, zvláště pak našich odborných, speciálních aktivit, pak jsme na dobré cestě, na níž musíme vytrvat. V naší společnosti se mnohé rozkládá a mnohé drží pohromadě jen z posledních sil. Naším cílem není bořit to, co ještě stojí; v žádném případě se však nesmíme přizpůsobovat obecnému marasmu. Musíme budovat; a kvalitně budovat.

Tvůj

Ladislav Hejdánek